

Czírpusz György

Polgári Jogi Tanszék

Témavezető: Kisfaludi András

**AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS TANÁCS A FOGYASZTÁSI CIKKEK
ADÁSVÉTELÉNEK ÉS A KAPCSOLÓDÓ JÓTÁLLÁSNAK EGYES
VONATKOZÁSAIRÓL SZÓLÓ 1999/44/EK SZÁMÚ IRÁNYELVE¹
MAGYAR ÉS SZLOVÁK JOGBA TÖRTÉNŐ
IMPLEMENTÁCIÓJÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGI ELEMZÉSE**

A vevő méltányolandó érdeke, hogy a szerződésben megállapított szolgáltatáshoz hozzájusson. Ez annyit jelent, hogy a szolgáltatásnak a hely, idő, minőség, mennyiség tekintetében meg kell felelnie a szerződés és a jogszabály követelményeinek egyaránt. A jogosult részére a hibátlan teljesítés ösztönző széles jogi eszköztár áll rendelkezésére. Az árucserre jellemű ügyletek gyakoriságára és értékére való tekintettel különösen fontos, hogy a jog a hibás teljesítés kérdéskörében a szerződéskötő felek antagonisztikus érdekei között ésszerű egyensúlyi helyzetet teremtsen.

Igaz ugyan, hogy a magánjogi törvényalkotás súlypontja jelenleg országhatáron belül van, az egységesítő jogi hatások azonban elérték a magánjog fő medréit is, a kötelmi jogot. A jogegységesítés irányába mutatnak a nemzetközi egyezmények, amelyek közül elsősorban a nemzetközi adásvétel egyezményét² kell megemlíteni. A magántervezetek egységesítő hatása sem hagyható figyelmen kívül. A brüsszeli jogalkotás elsősorban a fogyasztóvédelem égíse alatt avatkozik be a nemzeti törvényhozás „magánügyébe”. A fogyasztó-vevő hibátlan teljesítéshez fűződő érdekének védelmét az Irányelv szabályai szolgálják. Az irányelvekkel kapcsolatban a tagállamok a fogyasztóknak implementációs kötelezettséggel tartoznak, ezért a hibás teljesítés vizsgálatának egyik fő gondolati vonulata szükségképpen a különleges alany, a fogyasztó mentén húzódik.

¹ A tanulmány további részeiben az Európai Parlament és Tanács a fogyasztási cikkek adásvételének és a kapcsolódó jótállásnak egyes vonatkozásairól szóló 1999/44/EK sz. Irányelvek megjelölésére az „Irányelv” rövidítést alkalmazzuk.

² Az Egyesült Nemzetek Egyezménye az Áruk Nemzetközi Adásvételi Szerződéseiről

A fogyasztóvédelem szabályozása nemcsak a magánjog területét érinti, a fogyasztó érdekeit szolgáló jogintézmények szabályait éppúgy megtaláljuk a büntetőjogban, mint a közigazgatási jogban. A tanulmány mindezek közül az Irányelv szabályainak magyar és szlovák jogba történő beültetése folyamán felmerülő elvi kérdéseket vizsgálja, különös tekintettel a következetes implementáció fontosságára. A fogyasztó magánjogi védelmét szolgáló jogintézmények elemzésének jelentőségét a vizsgált jogrendek magánjogát érintő rekodifikációs intézkedések fel erősítik, hiszen a jogalkotóknak választ kell adniuk: milyen legyen a fogyasztóvédelmi magánjog és a készülő polgári jogi kódexek viszonya.³

Lássuk, hogy az Irányelv „parancsa” szerint a fogyasztói státuszt megszerző vévőt a tagállamok jogában megillető minimális jogvédelem milyen részegységekből tevődik össze! Mindenekelőtt az eladó köteles szerződészerű árut szolgáltatni, amely meghatározó időpontja a teljesítéshez kötődik. Az Irányelv módosítja a bizonyítás főszabályát – a fogyasztó javára hibás teljesítés mellett szóló 6 hónapos megdönthető vélelmet állít fel. A fogyasztó – az Irányelv feltételrendszerében – kétlépcsős szavatossági igények közül választhat.⁴ Az igényérvényesítésre legalább kétéves jogvesztő határidőnek kell rendelkezésre állnia, ami használt dolgok esetében 1 évre csökkenthető. Az Irányelv szerint előírható, hogy a fogyasztó – a jogvesztés terhe mellett – a hiba tényleges felismerésétől számított 2 hónapos határidőben köteles a kötelezettet a hibáról tájékoztatni. Az Irányelv kiemeli, hogy a jótállás a fogyasztó szavatosis jogait nem érinti. Erre azért van szükség, mert a kereskedők a diszpozitív törvényi szabályokon nyugvó helytállási kötelezettségük korlátozását nem ritkán a jótállás vékája alá rejtették. Az Irányelv továbbá kimondja, hogy a fogyasztó a hiba ismeretének hiányában érvényesen nem mondhat le az Irányelv által biztosított jogokról. A fogyasztói joglemondás tilalomfája megkerülhető lenne olyan – nyilván nem tagállam – ország jogának kikötésével, amelyben a fogyasztó alacsonyabb szintű jogvédelemben részesül. Ebből a megfontolásból az Irányelv kötelezi a tagállamokat, hogy akadályozzák meg az Irányelv biztosította védelem harmadik ország jogának kikötésével történő kijátszását. Az Irányelv kiköti, hogy az implementáció során az Irányelv szabályaitól csak a fogyasztó javára lehet eltérni. A szigorított fogyasztóvédelem képzeletbeli érmének másik oldala a kereskedői pozícióban álló eladó érdekkörében szükségképpen nemcsak a fogyasztóval szemben testesít meg súlyosabb helytállási kötelezettséget,

³ VÉKÁS 2001, 75. o.

⁴ Álláspontom szerint a szavatossági igényeket rendező irányelvi szabályok a római jogból ismert szavatossági igényekre (árlészállítás, elállás) épülő polgári jogi kódexek átdolgozásánál jelenthetnek némi fejtörést.

hanem hátrányt okoz a szerződéses láncolat többi résztvevőjének is. A kereskedő a fogyasztónak továbbértékesített áru beszerzésére vonatkozó szerződés relációjában nem minősül fogyasztónak, így a szerződéses partnerével szemben „csak” az általános szabályok biztosította jogvédelemben részesül. Tehát a fogyasztó fokozott védelme azt eredményezheti, hogy a kereskedő a fogyasztói igényérvényesítés miatti érdeksérrelmét a szerződéses partnerére nem tudja áthárítani. Az Irányelv szerint ezért a tagállamok jogának biztosítani kell a fogyasztó igényérvényesítése miatt a kereskedőt ért hátrány a kereskedővel szerződéses kapcsolatban álló személlyel szembeni érvényesítésének lehetőségét. Azt, hogy a regresszigény kivel szemben és milyen feltételekkel érvényesíthető, az Irányelv a nemzeti jogalkotó kompetenciájába utalja.

Az Irányelv szabályai a nemzeti jogrendekbe történő beültetéssel kelnek életre, közvetlen hatályuk nincs. Az implementáció kapcsán két kérdés megválaszolása válik elkerülhetetlenné: Az egyik a beültetés technikájának a kiválasztása, a másik: a tartalom, azaz az Irányelv által előírt minimális jogvédelem fokának megválasztása. A feladat önmagában is megoldásra vár(t), a magánjog újrakodifikálásának gondolata újra felerősíti időszerűségét.

Az Irányelv átvételére a technika szempontjából több megoldás is kínálkozik. Külön törvényalkotási aktus mellett a jogalkotó kényelmén túl (amelyet a nagyszámú brüsszeli jogalkotási termék is igazol) a magánjogi autonómia elvének sértetlensége is szól.⁵ Nyilvánvaló hátránya, hogy a hibás teljesítés orvoslására szolgáló jogintézmények magánjogi szabályait további réteggel „gazdagítja”, amit aligha értékelhetünk pozitív előjellel. Kérdéses, hogy ezzel a megoldással a törvényalkotó mennyire teszi könnyebbé a szabályozás címzettjeinek, a fogyasztóknak a jogalkalmazását. Álláspontom szerint a lehetséges megoldások közötti hierarchia felállításánál a fogyasztó érdekeinek elsőrendű helyet kell biztosítani. Elsősorban arra gondolunk, hogy a fogyasztó csak logikus, átlátható, nem jogász szakemberek számára is érthető jogszabályokból tud megfelelően tájékozódni. A fogyasztói ügyletekből fakadó gyakori súrlódásokban a fogyasztó csak akkor lehet a kereskedővel egyenrangú fél, ha a hibás teljesítés jogkövetkezményeit érintő jogszabályokat megfelelő szinten ténylegesen ismeri.

A magyar törvényalkotó az Irányelv jogvédelmi eszköztárának nemzeti jogi „munícióit” – tehát elsősorban a hibás teljesítés mellett szóló vélelmet, a hosszabb kifogásolási, elévülési és jogvesztő határidőt – a polgári jogi kódex hibás teljesítés általános szabályai között, a főszabály melletti kivételként szabályozza. Az iménti

⁵ VÉKÁS 2001, 76-77. o.

gondolatot követi az új Polgári Törvénykönyv Szerkesztőbizottsági Javaslat is.⁶ Ezzel szemben a szlovák polgári jogban az Irányelv implementációja nem a magyar törvényalkotó által választott megoldáshoz hasonlóan – szerves beültetéssel – valósult meg. A szlovák Ptk. az adásvételi szerződés nevesített altípusaként szabályozza a fogyasztói adásvételi szerződést, külön szavatossági szabályokkal. Az általános adásvételi (tehát a nem fogyasztói adásvételi) szerződés szabályai is külön kitérnek a vevő *hibás teljesítés okozta érdeksérelmének* rendezésére, beleértve a szavatossági jogokat és az igényérvényesítési határidőket is.⁷ Emellett, a szlovák Ptk.-ban is megtalálhatók a hibás teljesítés általános szabályai is. Ennek a törvényhozói megoldásnak – és mint látni fogjuk, a történelmi hagyományoknak egyaránt – köszönhetően a szlovák polgári jogi kódexben a hibás teljesítés kérdésének háromszintű szabályozásával szembesülünk (fogyasztói adásvételi szerződés szavatossági szabályai, adásvételi szerződés szavatossági szabályai, általános szavatossági szabályok), amelyek az általános-különös viszonyában állnak egymással. Példaként megemlíthető, hogy a „kötelező jótállási határidő” hosszát a fogyasztói adásvételi szerződés szabályai között találjuk, míg a hiba felfedezését követően a kifogásolásra nyitva álló határidőt a hibás teljesítés általános szabályai között. A helyzetet tovább súlyosbítja, hogy az adásvételi szerződés helyet kap a Ktk.-ben is, tehát a magánjog egysége alanyi alapon törlik meg. Meg kívánjuk jegyezni, hogy a szlovák (és a cseh, ill. a korábbi csehszlovák) magánjog kettészakítása mélyen a múlt században gyökerezik. A magyar jogirodalom már évtizedekkel ezelőtt kimutatta azt, amivel még a mai szlovák jogtudomány sem akar szembesülni és tanulságát következetesen levonni. Rámutatott a csehszlovák magánjogi szabályozás visszasságára, hogy nemcsak a szocialista termelő szervezetek és a magánszemélyek mentén szakítja ketté a magánjogot, hanem az „állampolgárok szerződéseinél is nagyrészt feloldja a szerződéstipizálás tradicionális elveit. Az adásvételnél a szerződő felek jellege alapján képez önálló „típusokat”, külön rendezve az ún. bolti árusítást és az állampolgárok egymás közötti vételeit. A vállalkozási jellegű szerződéseknél pedig az ügylet tárgya szerint duplázza meg a szabályok egy részét, elkülönítve az új dolog előállítására és a dolgok javítására, átalakítására irányuló „típusokat”.⁸ A szerző már bő egy évtizeddel a rendszerváltás előtt rámutatott arra,

⁶ Az új Polgári Törvénykönyv Szerkesztőbizottsági Javaslat nem tartalmaz a szavatossági jogok érvényesítéséhez kapcsolódó jogvesztő határidőt előíró szabályt. Az iménti törvényalkotói megoldás okainak elemzése kívül esik a jelen tanulmány hatókörén.

⁷ A nem fogyasztói és a fogyasztói adásvételi szerződés hibás teljesítése esetén a jogosult rendelkezésére álló szavatosi jogok, igényérvényesítési határidők eltérően alakulnak.

⁸ VÉKÁS 1977, 127-129., 136-138. o.

hogyan a csehszlovák megoldás választása esetén a szerződési rendszer egységének helyreállítása nehezebb lenne, mint a magyar Ptk. tervszerződéses megoldásánál.⁹ Hozzáteszük, hogy kétségtelenül igaza volt. Jócskán megelőzte a rendszerváltás okozta „jogi szükségállapot” aktualitását, amikor a csehszlovák törvényalkotó szembesült a szerződéses viszonyok múltban gyökerező dualista szabályrendszerének tarthatatlanságával. Ezen a helyen érdemes rámutatni arra is, hogy vélhetően a mai fogyasztói adásvételi szerződés fogyasztó személye szerint elkülönülő önálló normacsoportjának forrás is a múltba vezet vissza: a korabeli „bolti adásvétel” szabályaihoz. Igaz ugyan, hogy a jelen tanulmány nem tartja feladatának a dualista rendszeren nyugvó magánjog (és a polgári jogi kódexen belül a szerződésalkötő felek jellege alapján kettőtört szerződéstípus) történelmi gyökereinek felkutatását, a történelmi hagyományok felvillantásának mégis van jelentősége. A készülő szlovák polgári jogi kódex megalkotásánál sem kerülhető el a hibás teljesítés okozta vagyoni hátrány kiküszöbölésére szolgáló jogintézmények újragondolása. Ezzel a kérdéssel –különösen a múlt gyökereinek és a modern kor követelményeinek szembeállításával – a tanulmány további pontján foglalkozunk.

Az implementáció módszerének megválasztása mellett nem kevésbé fontos kérdés, hogy az Irányelv által előírt minimális jogvédelem miként konkretizálódjon a nemzeti jogokban. A kérdés nem kerülhető meg, hiszen az Irányelv szabályaitól – igaz, csak a fogyasztó javára – a jogalkotó az implementáció során eltérhet. A minimum-jogvédelem követelménye elvben két irányban túlszárnyalható: a törvényalkotó megteheti, hogy nemcsak a megkerülhetetlen irányelvi feladatot hajtja végre, hanem még ettől is szigorúbb oltalomban részesíti a fogyasztót. A másik csapásirány az Irányelv szabályainak nem fogyasztói szerződések körére történő kiterjesztése felé mutat. A következő pontban az Irányelv implementációjának tartalmi kérdéseivel foglalkozunk.

Az igényérvényesítésre előírt minimális kétéves jogvesztő határidőt a szlovák polgári jogi kódex kétéves jótállási határidővé nemesíti, amely gyorsan romló árukat kivéve valamennyi árutípusra vonatkozik, feltéve, ha az fogyasztói adásvételi szerződés tárgya. A szlovák magánjogban tehát a kötelező jótállás a Ptk.jogintézménye, ahol a törvényhozó nem foglalkozott az érték- illetve tárgyi határ megvonásával: tehát mindenre vonatkozik. A szlovák törvényhozó kihúzza az irányelv által előírt 6 hónapos hibás teljesítés mellett szóló vélelem méregfogát, pontosabban megsemmisíti azt a fogyasztói adásvételi szerződés körében: fogyasztói adásvételi szerződés esetén érvényesül a kötelező kétéves jótállás, amely

⁹ Uo.

teljes hossza alatt a bizonyítási teher megfordul. Emellett a hathónapos hibás teljesítés mellett szóló vélelem nem korlátozódik a fogyasztói szerződések körére, ahol egyébként is – a fenti okokból – értelmét veszti. Egyébként, a kötelező jótállási határidőben a hiba közlésére a hiba felfedezésétől számított 6 hónapos határidő vonatkozik, amelynek elmulasztásához egyedül a szubjektív felelősségi fokozaton felépülő kártérítés szankciója fűződik. Ez azért sem kiegyensúlyozott szabály, mert a vevőnek tulajdonképpen lehetővé teszi, hogy a hibás dolgot hónapokig (sőt évekig!) használja, így nyilvánvalóan megnő a károsodás veszélye. A szavatossági jogok rendszerét tekintve a magyar és a szlovák jog közt nincs különbség, pontosabban a fogyasztói szerződések körében. A szlovák Ptk. általános adásvételi szerződése a római jogból ismert szavatossági igényrendszert állítja fel: a vevő árszállítást és elállást érvényesíthet, feltéve persze, ha másképp nem állapotodnak meg. A teljesség kedvéért kiemelendő, hogy a szlovák magánjogban a bírósági keresetindítás élesen elválik az igényérvényesítési határidőktől. A bírósági keresetindítás szubjektív jognak minősül, amely az általános elévülési időben évül el. A keresetindításra nyitva álló elévülési idő kezdő időpontja a hiba kifogásolása. Az elévülés a szavatossági jogok kötelezettel szembeni érvényesítésére rendelkezésre álló határidők eltelte után sem szakad meg. Ennek megfelelően, a kereskedő – feltéve persze, hogy a fogyasztó a kötelező jótállási határidőben a kifogásolási kötelezettségének maradéktalanul eleget tett – a teljesítést követő öt éves határidőben számolhat a bírósági keresetindítással.

Az összehasonlító jogi megközelítés célja nem pusztán az adatközlés: milyen megoldást választott az egyik vagy másik jogrendszer bizonyos jogi kérdés kezelésére, hanem ezen túlmenően, a rendelkezésre álló megoldások közül ki kell választania a lehető legalkalmasabbat. Az alkalmassági szűrő kritériuma sokféle lehet, a vizsgálódás szemszögének függvényében. Nyilvánvaló, a kereskedő és a fogyasztó – önző érdektől vezérelve – merőben mást képzel el az iménti fogalom alatt. Úgy gondolom, a magánjogi szabályoknak a felek között ésszerű egyensúlyt kell teremtenie, ami annyit jelent, hogy az ellentétes érdekek közül az érdemel jogvédelmet és olyan mértékben, amely az ésszerű kockázatelosztás követelményét kielégíti.

Az ésszerűség posztulátuma tükrében megválaszolható a kérdés: az Irányelv magyar vagy a szlovák magánjogba történő beültetése a következetesebb, a jövő számára követendő példa? A magyar jogalkotó által választott szerves beültetés álláspontom szerint előnyösebb, a fogyasztói igényeket a jogkeresés és jogalkalmazás szempontjából is jobban kielégíti, mint a többi rendelkezésre álló megoldás. Úgy gondolom, hogy a szlovák polgári jogi kódex megoldása nem felel meg a polgári

törvénykönyvekkel szemben támasztott követelményeknek, különösen az átláthatóság, tisztaság, egyszerűség parancsát nem teljesíti.

Tartalmi szempontból szintén kérdéses, hogy indokolt-e a fogyasztót még az Irányelvben kötelezővé tett fokozatnál is szigorúbb magánjogi védelemben részesíteni. A jogvédelem árát, a kötelező biztosítás modelljéhez hasonlóan, végső soron a jogosult, tehát a fogyasztó fizeti meg. Még ha a hibás teljesítés terhes jogkövetkezményeinek elhárítására szolgáló eszközök „ára” nehezen is mutatható ki, a szlovák magánjog megoldása a dogmatika érzékenységét mindenképpen elérte. Aligha indokolható például, hogy a fogyasztónak miért kell hathónapos kifogásolási határidőt biztosítani, ami ráadásul a fogyasztói adásvételi szerződések körében a gyakorlatban elveszti jelentőségét. Szintén nem sorolható a kiegyensúlyozott megoldások körébe, hogy a bírósági keresetindítás kiválik a kötelező jótállási határidőből. Mindennek ellenére a készülő szlovák polgári jogi kódex koncepciója a jelenlegi megoldáson nem kíván változtatni.

Felhasznált irodalom

BÁRTFAI J. – BOZZAY E. – KERTÉSZ Á. – WALLACHER L.: Új szavatossági és jótállási szabályok (Fogyasztóvédelmi jogharmonizáció a polgári jogban és a polgári eljárásjogban). HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2004

BENEDEK K. – VILÁGHY M.: A Polgári Törvénykönyv a gyakorlatban. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1965

FAZEKAS J.: Fogyasztóvédelmi jog. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalom-szolgáltató Kft., 2007

GELLÉRT Gy.: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalom-szolgáltató Kft., 2007

JOBBÁGYI G. – FAZEKAS J.: Kötelmi jog. Szent István Társulat, 2004

KISFALUDI A.: Az adásvételi szerződés. KJK–KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2003

VÉKÁS L.: A szerződési rendszer fejlődési csomópontjai. Akadémiai Kiadó, 1977

VÉKÁS L.: Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2001

VÉKÁS L.: Parerga. HVG-ORAC Lap- és KönyvkiadóKft., 2008

DRGONEC, J.: Spotrebiteľské zmluvy v právnom poriadku Slovenskej republiky. Justičná revue, 2007/3. 295-317. o.

DULAKOVÁ, Jakúbeková, D.: Spotrebiteľská zmluva nanovo a inak. Justičná revue, 2008/6-7. 936-946. o.

DULAKOVÁ, D. – DULAK, A. – JURČOVÁ, M.: Zmluvy o prevode vlastníctva. Kúpna a zámenná zmluva, spotrebiteľská kúpna zmluva, darovacia zmluva. Komentár. C. H. Beck, 2011

ELIÁŠ, K. a kol.: Občianský zákoník. Velký akademický komentář. 2. svazek. LINDE PRAHA, 2008

FEKETE, I.: Komentár k zmenám v úprave spotrebiteľského práva a k ďalším zmenám Občianskeho zákonníka od roku 2002. Obchodné právo, 2005/6-7. 51-69. o.

FEKETE, I.: Občiansky zákonník – Komentár. Ing. Miroslav Mračko – EPOS, 2007

FEKETE, I.: Kúpna a zámenná zmluva. Obchodné právo, 2003/4. 30-44. o.

FEKETE, Š.: Zmluva o predaji tovaru v obchode. Poradca, 2001/3. 128-135. o.

LAZAR, J. a kol.: Základy občianskeho práva. IURA EDITION, spol. s r. o., 2000

LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné. IURA EDITION, spol. s r. o., 2006

LAZAR, J.: Otázky kodifikácie súkromného práva – Fragen der Kodifikation des Privatrechts. IURA EDITION, spol. s r. o., 2006

LAZAR, J. – BLAHO, P.: Základné zásady súkromného práva v zjednotenej Európe – Fundamentale Grundsätze des Privatrecht in vereinigten Europa. IURA EDITION, spol. s r. o., 2007

LAZAR, J. a kol.: Návrh legislatívneho zámeru kodifikácie súkromného práva. Ministerstvo spravodlivosti SR, 2008

VOJČÍK, P. a kol.: Občiansky zákonník – stručný komentár. IURA EDITION, spol. s r. o., 2008

WÄLDL, E.: Ochrana spotrebiteľa po novele Občianskeho zákonníka. Policajná teória a prax, 2004/2. 121-129. o.